

folklor/edebiyat

halkbilim • iletişim • antropoloji • arkeoloji • sosyoloji • müzikoloji • tarih • edebiyat

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

ISSN 1300-7491 CİLT: 14 SAYI: 54 2008/2

Sahibi: UEM (ULUSLARARASI Eğitim-Öğretim, Basın-Yayın Ltd. Şti.)

Genel Yayın Yönetmeni : Metin Turan

Sorumlu Yazışları Müdürü : Doç.Dr. Faruk Güçlü

Akademik Danışma ve Hakem Kurulu

- Prof.Dr. Abdulkadir Gürer (Anadolu Üniversitesi)
Prof.Dr. Ahmet Gökbel (Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent Yorulmaz (Yakın Doğu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Osman Öztürk (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Asker Kartarı (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ata Atun (Yakın Doğu Üniversitesi)
Prof. Dr. Celil Garıblı Nagiyev (Bakü Asya Üniversitesi)
Prof. Dr. Edip Günay (İstanbul Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Erman Artun (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Esmâ Şimşek (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Fuat Bozkurt (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülsün Parlar (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Özdemir (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Haşim Karpuz (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan Başgöz (100. Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan Tomanbay (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. İsa Habıbbeyli (Nahcivan Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Öztürk (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Bekir Onur (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Ölmez (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhan Balı (Kültür Üniversitesi)
Prof.Dr. Muharrem Caferli (Nahcivan Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Namık Açıkgöz (Muğla Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuran Elmacı (Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Oktay Belli (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Taner Timur (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tuna Ertem (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tülay Uğuzman Er (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Zafer Onler (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof.Dr. Metin Karadağ (Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet Aşgın (Dicle Üniversitesi)
Doç. Dr. Aynur Koçak (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Birsen Karaca (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. F. Belkıs Kümbetoğlu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Dilek Batıslam (Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Hande Birkalan (Yeditepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhtar Kutlu (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa Oral (Akdeniz Üniversitesi)

Temsilcilikler: Antalya: Ali Aksüt, İstanbul: Vural Yıldırım - Ayhan Aydın, Kars: Sait Küçük,
Kayseri: Bayram Durbilmez Kocaeli : Esat Harmancı

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi

Konur Sokak 36/13, 06410 Kızılay-Ankara - Tel: (312) 425 39 20 Belgeç : (312) 417 57 23
www.folklorededyat.org E-posta: folklorededyat@gmail.com

Abone Koşulları

Yurtiçi Yıllık (Postalama ücreti dahil): 100 YTL
Eski Aboneler ve Öğrencilere Sayısı: 15 YTL • Yıllık (Postalama ücreti dahil) : 60 YTL
Avrupa için Sayısı: 20 EURO • Yıllık Abone Bedeli(Postalama ücreti dahil): 80 EURO
Amerika için Sayısı: 25 \$ • Yıllık Abone Bedeli (Postalama ücreti dahil): 100 \$

Abone bedelinin Metin Turan adına 104233 numaralı posta çeki hesabına ya da Türkiye İş Bankası Meşrutiyet
Binası'ndeki Uluslararası Eğitim-Öğretim Ltd. Şti'nin 4213-854796 numaralı hesaba yatırılarak, dekontun adresimi-
ze gönderilmesi gereklidir. (Abonelerimiz yıl içindeki fiyat artışlarından etkilenmezler.)

folklor/edebiyat'ta yayımlanan yazılar

MLA Folklore Bibliyography içinde kaydedilmektedir.

Baskı: Başkent Matbaası, Bayındır Sokak 30/E Kızılay / Ankara Tel: 431 54 90
yerel süreli yayın

GELENEKSEL KÜLTÜRÜMÜZDE VE ÂŞIKLARIN DİLİNDE KINA

Mehmet Yardımcı*

M

alinowski"ye göre, bir toplumu öteki toplumlardan ayıran o toplumun kendine özgü kültürüdür. Bir kültürü özgün kılan, o kültürü oluşturan öğelerin kültür bütünü içindeki yerleri ve öteki öğelerle olan ilişkileridir.

Her kültür kendi içinde uyum sağlayıp bir bütünlük oluşturur. Kültür birliğinden hareket eden Malinowski, kültürü toplumsal bütünleşmenin temeli olarak görür.

Her toplumu kaynaştıran, bir arada tutan, tasada ve kıvançta ortak eylemler sergileyen çeşitli değerler bulunmaktadır. Bu değerler içinde en önde gelenleriyse gelenek ve göreneklerdir.

Türk halkının gelenek ve görenekları arasında önemle korunanlardan biri kına yakma geleneğidir.

Kına, Arapça hına sözünün dilimize kına olarak geçmiş biçimidir. Kına, iki çeneklilerden kına ağacı denilen bir bitkinin kurutulmuş yapraklarının tozudur. En çok Afrika, Mısır, İran ve Hindistan'da yetişir. Yurdumuzda da İçel, Adana, Antalya yöresinde yetiştirilmektedir.

Kına yakma adetinın İbrahim Peygamber'in oğlu İsmail'i kurban ederken bir kınalı koçun gelmesi, Allah tarafından İsmail'in yerine bu koçun kurban edilmesinin istenmesi nedeniyle adak için kurban kesimi geleneği doğmuştur.

İbrahim Peygamber'in oğlu İsmail'i kurban için süsleyip sürmelemesi gibi gelen koçun da süslenmiş, boyanmış olmasından dolayı kurbanlıkların süslenmesi ve kırmızı boya sürülmesi gelenek haline gelmiştir.

Türk halk kültüründe kına üç şey için yakılır. Bunlardan birisi

Kesilecek kurbanı kına yakmaktır. Allah yoluna kurban edildiği için.

* Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölüm Başkanı

İkincisi askere giden delikanlıya kına yakılır. Bazı yörelerde başa bazı yörelerde de ele yakılır.

Bu uygulama gelenek ve göreneklerimizde yanarda bir nevi vatana kurban olduğunu ifade etme amacı güder.

Vatan hizmetinin başlangıcında askere giderken yakılan kına, askerin görevine daha candan sarılması gerektiğini, yeri geldiğinde vatan için kurban olacağını hatırlaması içindir.

Halk arasında Kınalı Ali söylencesi çok yaygındır. Söylenceye göre:

Oğlum Ali, yazmışsın ki 'Kafamdaki kınayla dalga geçtiler. Kardeşime de yakma.'

Demişsin.

Kardeşime de yaktım. Komutanına ve arkadaşlarına söyle, senle dalga geçmesinler.

Bizde üç şeye kına yakılır:

Bir; gelinlik kıza: Gitsin ailesine, çocuklarına kurban olsun diye.

İki; Kurbanlık koça: Allah'a kurban olsun diye.

Üç; Askere giden yiğitlerimize: Vatana kurban olsun diye.

Gözlerinden öper, selam ederim. Allah'a emanet olun. Annen.

biçimindedir.

Üçüncüsü de gelinlere kına yakılmasıdır.

Geline kına yakılır, çünkü gelinin ailesi kızını gelenek ve göreneklerimize göre baba ocağından başka bir eve göndermekte, kocasına ve yeni evine kurban etmektedir.

Kına aynı zamanda temizliğin, saflığın, iyi niyetin simgesi olduğundan geline kına yakma coşku ile kutlanır. Bu kutlama gününe *kına gecesi* denir.

Kına gecesi, gelinin ve güveyinin gerdeğe girmeden önce yapılan büyük eğlencenin ve şenliğin adıdır. Bu gecenin en çarpıcı uygulaması ağıtlarla birlikte yakılan kınadır. Kınanın bir tepsi içerisinde üzerinde yanan mumlarla taşınması, buna gelinin kız arkadaşlarının eşlik etmesi gelenektir. Kına yakan kimsenin çoğunlukla başı bütün olarak tanımlanan evli, mutlu ve ilk çocuğu hayatta olan bir kimse olmasına özen gösterilir. Gelinin avucuna kına yakılırken kayınvalide gelinin avucuna altın koyar. Oyunlar, türküler, mâniler, deyişler kına gecelerinin en önemli unsurlarıdır.

Kına yakılırken söylenen mâniler, türküler, yakımlar kız ile anasında duygu çelişkilerini açığa çıkarmaktadır. Bir taraftan ağlanır, öte yandan eğlenilir. Zaten kına türkülleri gelin ve anneyi ağlatmak için düzenlenmiş yakımlardır. Kına yakma deyişimi de ağıt yakma gibi türkü yakma sözüne dayalı olarak oluşmuş bir söz kalıbıdır.

Kına geceleri genellikle gelinin yaşlıları tarafından yürütülen neşeli ve çok sesli bir gecedir. Türkiye'nin her tarafında birbirine yakın adlar verilen bu geceye *kına gecesi*, *el kınası*, *gelini kınaya çekme*, *kına düğünü*, *kına basma*, *baş bağlama*, *gelin okşama* vb. adlar verilse de genel adı kına gecesidir. Kına geline bakireliğin simgesi olduğu için, gelini güzelleştirdiği için, gelin olduğunun belli olması için, söz getirmeden gelin olduğu için ve geleneğe bağlı olduğu için yakılır.

Kına gecesi, Anadolu'da hanım hanıma yapılan eğlence olup sabaha kadar sürebilir.

Ashında kız evinde gelin kınası, oğlan evinde de güvey kınası yakılırken günümüzde modern yaşamın getirdiği yeni olanaklar çerçevesinde kız ve oğlan evleri bir araya gelip ortaklaşa bir eğlence düzenleyerek kına gecesi geleneğini yerine getirmektedir. Geleneksel kültürümüzde ayrı yapılan etkinliklerdir.

Hemen her yörede uygulanan bu gece için yakılmış türküllere *kına türküsü* denir.

Kına gecesi söylenen kına ağıtları tıpkı ölüm ağıtları gibi belli bir tören unsuru taşıyan ağıtlardır.

Kına ağıtlarının tamamı anonimdir. Sadece kadınlar tarafından gelin kıza kına yakılırken genellikle sazsız, çalgısız söylenir.

Bu türkülerin saz eşliğinde de icra edildiği bilinmekle beraber genellikle gecede bulunanlarca sazsız söylenir.

Kına ağıtları hiçbir zaman para karşılığı okunmaz. Eğlenceye katılan kadınlar ve kızlar tarafından okunur. Ölüm ağıtlarında olduğu gibi para karşılığı ağıt okuyan ağıtçı kadınlar olmaz. Bu ağıtlar için kesinlikle para verilmez.

Kına ağıtlarında her konu ele alınmakla birlikte ağırlıklı olarak işlenen konu ayrılık ve gurbettir.

Bu türkülerin ilginç örnekleri:

*Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelin kurban olayım
Senin tatlı diline*

*Kırat gemini gever
Düğün halkı seni öger
Kızım kınan kutlu olsun
Söyle dillerin tatlı olsun*

*Tarlaya soğan ekerler
Etrafına çit çekerler
Gelin olacak kızın
Eline kına yakarlar
Gelin kınan kutlu olsun*

*Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evin yakışığı
Kızım kınan kutlu olsun*

*Çattılar çatma taşını
Vurdular düğün aşını
Gelin kınan kutlu olsun
Evinde dirliğin tatlı olsun*

*Yağmur yağar urgan urgan
Kız üstünde telli yorgan
Güzel yataklarda çalkan
Bindiğin atlar etlensin
Gittiğin yollar otlansın
Gelin kınan kutlu olsun
Dirliğin düzenin tatlı olsun*

*Kebabçuların şişi
Gelinin inci dişi
Kınanız mübarek ola
Hazırlayın bahşişi*

*Uykum geldi esnerim
Bülbülü kafeste beslerim
Kınanız mübarek ola
Bahşişimi isterim
Kınası karılır tasta
Oğlan evi pek havası
Kız anası kara yasta
Gelin kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tatlı olsun*

*Kaya dibi karıncalı
Yanı çifte görümceli
Hem dayılı hem amcalı
Gelin kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tatlı olsun
Atlayıp geçer eşiği
Sofrada kalır kaşığı
Gelin evlerin ışığı
Gelin kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tatlı olsun*

Bu ağıtlarda en çok işlenen tema kız anasının ve kızın duygularının yansıtılmasıdır. Kız anasının ağzından:

*Dağlarda gilik kurusu
Dibinde keklik sürüsü
Bu da ölümün yarısı
Kızım kınan kutlu olsun
Evinde dirliğin tatlı olsun*

biçiminde söylerken kız gurbete gidiyorsa ağıt yakan kadınlar kızın ağzından yaktığı ağıtlarla kızı sanki çevresiyle vedalaştırır.

Bunun ilginç örnekleri de:

*Bindirdiler Arap ata
Döndürdüler yönüm öte
Savuşturdu komşu kızlar
Komşu köyden daha öte
Anam kınan kutlu olsun
Kalanlar mutlu olsun*

*Elimi yuduğum arklar
Belimi verdiğim dutlar
İşte koydum gidiyorum
Silip süpürdüğüm yurtlar
Anam kınan kutlu olsun*

biçimindedir.

Kına ağıtları sadece kına gecesine katılan kadınlar ya da kızın yakın arkadaşları tarafından söylenmeyip âşıklar tarafından kızın eline kına yakma olayı çeşitli yönlerden işlenir. Kimi âşıklar kızın ağzından onun evden ayrılışını, gurbete gelin giden kızın sonunu sanki ölüme gidiyormuş gibi işlemişlerdir. Bunun ilginç örneklerinden birini âşık Kul Himmet Üstadım vermiştir:

*Atım eğelendi kapıya geldi
Anam babam yana yana ağlasın
Körpe kuzularım anasız kaldı
Anam bana yana yana ağlasın*

*Anam duyup figanıma gelmedi
Deli gönül hasretini duymadı
Başımızın al valası solmadı
Anam bana yana yana ağlasın*

*Babam tellerimi bergüzar etsin
Anam kokulasın yüzüne sürsün
Kavimlerim kısımlarım hep duysun
Anam bana yana yana ağlasın*

*Anam beni görür m'ola düşünde
Hasiretim kaldı kalem kaşında
Baykuş öter mezarımın taşında
Anam bana yana yana ağlasın*

*Göremedim kardaşımı anamı
Bacım duysa ateşime yana mı
Ellerimden soldurmadım kınamı
Anam bana yana yana ağlasın*

*Benli Mercan derler benim adıma
Anam yansın ateşime oduma
Gök Yalıncağ derler pîr üstadıma
Anam bana yana yana ağlasın*

*Kul Himmet Üstadım çektirmiş göçün
Ak gerdana dökmüş ol siyah saçın*

*Dünyadan ahrete göçtüğüm için
Anam bana yana yana ağlasın**

Kına sadece geline yakılmayıp damada da yakılmaktadır. Anadolu'da evlenen erkeğe damat ya da güveyi denir. Damada yakılan kınaya da *güveyi kınası* adı verilir. Bu tören güvey evinde yapılır ve törene sadece erkekler katılır. Oğlana yakılacak kına genellikle kız evindeki törenden gönderilir.

Kız evinde hazırlanan kınanın bir kısmı kıza yakılırken bir kısmı da bir tepsi üzerine konulup etrafı mumlarla süslenerek yanına konan baklava, çörek, börek vb. yiyeceklerle birlikte güveyi evine gönderilir.

Kına töreni için toplananlar hocanın dua okumasından sonra yörelere göre değişen biçimlerde belli bir tören çerçevesinde ve eğlence ağırlıklı olarak kınayı yakarlar. Kimi yerlerde kına güveyinin avuç içine, kimi yerlerde serçe parmağına, kimi yerlerde sağ elinin tamamına kına yakılmaktadır. Kına yakılırken güveyinin avucunun içine *arılık* olsun diye arkadaşlarınca para koymak adettir. Ayrıca güveyinin eline kırmızı bir mendil sıkıştırılır. Sabah ilk gelen arkadaşı bu mendili alır.

Geline olduğu gibi güveyiye de kına yakılırken kına türküleri okunur. Bunun ilginç örnekleri:

*Güveyi baban şehre vardı mı
Halep kınası aldı mı
Yakın oğluma dedi mi
Güveyi güveyi kınan kutlu olsun
Yarın ağzı tatlı olsun*

*Tartıldın güveyi tartıldın
Terazi geldi tartıldın
Yalnız yatmaktan kurtuldun
Güveyi kınan kutlu olsun
Yarın ağzı tatlı olsun*
biçiminde görülmektedir.

Kınanın tarihi gelişimi antik devirlere kadar inmektedir. Eski Mısır'da, boya olarak kullanılmasının yanı sıra tıpta ilaç olarak kullanılması, mumyaların turnaklarının kınalanması kınanın çok eski devirlerden beri çeşitli amaçlarla kullanıldığını göstermektedir.

Türk tıp tarihinde de kınanın çok eskiden beri kullanıldığı bilinmektedir. Eski Türkler kınayı veba hastalığına karşı kullanmışlardır. 16. yüzyılda halk arasında balgam söktürmek için kuru üzümle dövülen kına hap şekline getirilip yutulmuştur. Yine aynı dönemde baş ağrısına karşı rezene tohumu kına ile yoğrulmuş, yapılan lapa ağrıyan yerlere sarılmış, nezle için de karpuz suyu sirke ve kına ile karıştırılıp başa yakı biçiminde sarılmıştır. Göz ağrısı için de az su ile kaynatılan kına başa sürülmüştür.[†]

Kına halk tedavilerinde bugün bile çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Kınanın papatya çiçeği ile kaynatılıp bir çay kaşığı şap, bir çay kaşığı karabiber konarak oluşturulan

* İbrahim Aslanoğlu, Kul Himmet Üstadım, İst. 1995, s 85

† A.S.Ünver, *Türk Tıp Tarihinde Veba Hastalığına Karşı Kına Tatbiki*, Türk Tıp Tarihi Arşivi, 1938, C.II, S.7, s.5

karışım başa sürülüp, bir gün bekledikten sonra yıkanırsa nezleye karşı iyi geldiği söylenir. Bronşite karşı da kınanın çekirdeği çıkartılmış kara üzümle karıştırılıp dövülmesi ve hap şeklinde sabah akşam yutulmasının iyi geldiği bilinmektedir.

Yine kınanın halk arasında göz kuvvetlendirici ve yorgunluk giderici olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Gözlerin kuvvetlenmesi için yaşlı kadınların sürekli başlarına kına yaktığı yaygın olarak bilinmektedir. Egzama, mantar, yanık, kesik, çamaşırdan sonra parmak uçlarındaki açılmaların tedavisinde en etkili halk ilacının kına olduğu düşüncesi yaygındır.

Halk kültürümüzün bu önemli ögesi günlük yaşamımıza o denli girmiştir ki atasözlerimizde:

*Anan eline kına yaksın
Kınayı yoğurmayınca kadri bilinmez
Analı kuzu kınalı kuzu*

biçiminde görülen kına, argoda *Geçmiş kınalı* sözü ile öğme yoluyla bir çeşit söğme olarak kullanılır.

Yine argoda, *Bayramdan sonra kınayı yak* biçiminde bir kullanımı da yaygındır.

Bilmecelerimizde de:

*Kafanın altını yeşil kazdım al çıktı (kına)
Akşam baktım yeşil, sabah baktım kırmızı (kına)
Yeşil vurdum kırmızı çıktı (kına)
Sarı kavak yaprağı, Hz. Ali toprağı (kına)
Çıtır çıtır çınar yaprağı, içinde Azrail toprağı (kına)
Dışı yeşil içi al
Akıllılar arayalar bulalar
Akılsızlar mat olalar kalalar (kına)
Tırnak kadar maya, on parmağı boya(kına)
Akşamdan çamur
Sabahtan kömür
Kadınlar yakar
Ağalar bakar (kına)*

gibi söyleyişlerde yer almaktadır.

Mânilerimizde:

*Geline bak geline,
Kına yakmış eline,
Bir şey deme geline,
Küser gider iline!*

Türkülerimizde:

*Gel gel yanıma keklük
Kadan canıma keklük,
Kınalı parmakların,
Batır kanıma keklük!**

* a., g., e., s.248

biçiminde yer alan kına, yalnız insanlara değil, sevilen hayvanlara da yakılır. Özellikle güzel görümlü atların yelesine, kuyruğuna, koyunlara, kuzulara, kurbanlıklara yakılır. *Analı kuzu kınalı kuzu, anasız kuzu kınasız kuzu* sözü bu gelenekten kaynaklanmaktadır. Saçları kızıl olanlara kınalı denir.

Türk kültüründe çeşitli özellikleri nedeniyle en çok şiirlere konu olan kekliğin güzel bir türünün adı *kınalı keklik*dir. Buradan hareketle halk arasında güzellere de *kınalı keklik* denildiği bilinmektedir.

Kınaçiçeği denilen bitkinin renginin kırmızı olmasından öte geleneksel kültürümüzdeki kına ile hiçbir ilgisi yoktur.

Kınakına adı verilen bitki de tıpkı kına çiçeği bitkisi gibi sadece ad benzerliğinden başka kına ile herhangi bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Halk arasında bu derece yaygın kullanımı olan kınanın âşıkların diline ve teline girmemesi düşünülemez. Her konuyu ustaca işleyen âşıklar kınayı da şiirlerinde bütün yönleriyle dile ve tele dökmüşlerdir.

Kimi zaman sevgilinin ak ellerinde olan kına, kimi zaman da akla gelebilecek bütün yönleriyle âşığın dizeleri arasında saygın yerini almıştır. Kınanın çeşitli nedenlerle kullanımına âşıkların ustaca dizelerinde yer verişlerinin bazı örneklerini şu şekilde göstermek mümkündür.

Karacaoğlan bir dördlüğünde:
*Ak ellere al kınalar yakınır,
Ala göze siyah sürme çekinir,
Dostu olan dost yoluna bakınır,
Dosta giden yolda izim var benim.*
derken, bir başka bir dördlüğünde:

*Kınalı keklik gib' oynar sekersen,
Tor kuş gibi ağzın ağzın bakarsın,
Beni görünce de kaşın yıkarsın,
Gül kara zülfüne kurban olduğum.*
deyip sevgilisini kınalı kecliğe benzetmiştir.
Başka dördlüklerinde de:

*İlgüt ilgüt esen seher yelleri;
Esip esip yâre değmeli değil.
Ak elleri elvan elvan kınalı,
Karadır gözleri, sürmeli değil.*

*Karac'oğlan eydür:Sen de ben gibi,
İkimiz de bir tepede gün gibi.
Yâr, eline kına yakmış kan gibi,
Boyasin yâreme sürmeyesiy.*

*Oturmuş pınara kız ile gelin,
Onlar birbirine arz eder halın.*

*Boğum boğum kınalanmış ak elin.
Gelin hiç söylemez, kız nazlı, güzel.**

*Üçü uzun boylu gözlerin süzer
Üçü orta boylu zülüfün düzer
Sanın ağca ceyran bir çölde gezer
San kınalı keklik indi pınara*

*Ak eline al kınalar yakarsın
Mor beliği kulucuna dökersin
Kaş altında melil melil bakarsın
Azıcık da gönlün var gibi gibi
İlgıt ılgıt esen seher yelleri
Esip esip yâre değmeli değil
Ak elleri elvan elvan kınalı
Karadır gözleri sürmeli değil
biçiminde kendine özgü deyişler içinde kına kavramını kullanmıştır.*

*Bir güzellemesinde:
Avşar içinde ben güzel gördüm,
Kozan arasında çeker göçünü
Kınalamış ayağını, başını
Sırma ile örmüş sümbül saçını*

diye Karacaoğlan edasıyla duygularını dile getiren, Hurşit ile Mahmihi hikayesinde de Mahmihi'nin Germiyan Beyinin oğluyla olan düğününü duyunca:

*Ne güzel yakılmış yârin kınası
Beş kese akçeye değer sinesi
Torulmuş, terlemiş kaymak memesi
Desem han öldürür demesem öldüm†*

diyerek Karacaoğlan tavrı ile kına kavramını ustaca kullanan Dadaloğlu, bir şiirinde yiğit bir eda ile:

*Derviş paşa gayri kına yakınsın,
Böbür böbür dört bir yana bakınsın,
Emme bizden gece gündüz sakınsın,
Öç alırsız ilk fırsatı bulanda.*

deyip kına kavramını argo karşılığı ile kullanmıştır.

Kınayı argo karşılığı ile kullanan âşıklardan biri de:

*Görüp duyduğunu söyler söyler ozanlar
Kına yakınsın bu yuvayı bozanlar
Kapına kuruldu çifte kazanlar
Cemil'e ağlıyor Çukuran Köyü.*

diyen Âşık Muhittin'dir.

* Müjgan Cunbur, Karacaoğlan, Ank., 1985, s. 24, 100, 131, 316, 366

† TahirKutsi, Dadaloğlu, Tokar Yay., 2.Baskı, İst., 1975, s.175

Âşık Ömer, bir dörtlüğünde:
*İndim gittim nazlı yârın iline
Bülbül konmaz bahçesine gülüne
Bayram gelsin kına yaksam eline
Kınası olmadık eller perişan*

derken, Gevheri bir şiirinde:
*Gevheri der bu kuğunun kasdi ne
Kına vurmuş ellerinin üstüne
Kurban olan gözlerinin mestine
Ak kuğuda böyle gözler olur mu[†]
biçiminde seslenmiştir.*

Usta âşıklardan Ercişli Emrah bir şiirinde:
*Bir hoş suna bizim gölde salınır
Başı yeşil ayakları kırmızı
Kına yakmış ağ eline destine
Alma teki yanakları kırmızı[†]*

diye sazına ses verirken, Erzurumlu Emrah bugün türkü olarak okunan bir şiirinde:
*Sabahtan uğradım ben bir fidana
Dedim mahmur musun dedi ki yok yok
Ak elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır söyledi yok yok[§]
diye seslenmiştir.*

Hep yiğitliğin, korkusuzluğun, cengaverliğin âşığı olarak anlatılan Köroğlu'nun yüreğinin de kimi zaman sevdalı bir âşık gibi depreştiği görülür. O da bir şiirinde:

*Oturmuşlar hanım gibi
Kına yakmış kanım gibi
Yâr yitirmiş benim gibi
Dağlar hiç görmediniz mi^{**}*

diye kına kavramına yer vermiştir.

Dertli bir şiirinde:
*Dertli sefil gezer gurbet ellerde
Beyhude şöhreti gezer dillerde
Yarım gelir deyi gözü yollarda
Elleri kınalı gözü yaşlı yâr^{††}
diye serzenişlerini tele dökmüştür.*

* Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, C.1, İst. 1993, s.283

† a., g., e., s.296

‡ Ali Saracoğlu, , Ercişli Emrah, Ank., 1999, s.82

§ a.,g.,e., s.334

** İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, Tarihsiz, s.56

†† a.,g.,e., s.76

Ruhsati bir şiirinde:

*Gelsin demiş bu gün yine sultanım
Kara göz üstüne kaşı kemanım
Bugün yarın hanesine mihmanım
Kına yaksın ellerine aman ha**

biçiminde bir söyleyişle kınanın güzel günlerde yakıldığı vurgularken, başka bir şiirinde de:

*Her seherde yol uğrattım kapına
Niceleri beler idi topuna
Yanakların şevk verirdi yapına
Al kınalı yarım idin bir zaman †*

diyerek pek çok âşık gibi kınayı özgün bir biçimde dile getirmiştir.

*Âşık Minhaci de bir şiirinde,
Bayram gelmiş ağ ellerin kınalar
Bizim ilden göç eylemiş sunalar
Haraboldu yaptığımı binalar
Akar bozbulanık sellere döndüm ‡*

gibi bir söyleyişle kınanın bayram gibi önemli günlerde yakılabileceğini dizelerine aktarmıştır.

Yirminci yüzyılın modern Karacaoğlan'ı olarak yorumlanan sevda şiirlerinin usta âşığı Ferrahi bir şiirinde:

*Şeker kaymak tatlı dili
Kınalanmış nazik eli
Koynundaki gonca gülü
Derem dedim deremedim §*

kına kavramını kullanırken, Âşık Sümmani bir şiirinde:

*Penek kazasında, bağlar seyrende,
Bir gelin seyrettim, Eller kınalı
Al ehram örtünmüş servi kamete
Yakışmış o boya; Beller kınalı
demiş, başka bir şiirinde de:
Bizi davet itti hanım analar,
Halaya düzülmüş telli sunalar,
Ak ellere yakmış kızıl kınalar,
Dostlar, bu illerin merahı gelmiş.***

biçiminde kına kavramını ustaca dizelerine aktarmıştır.

Âşık Öksüz Ahmet bir şiirinde:

Her seher, her sabah taşlar başında

* a.,g.,c., s.123

† Eflâton Cem Güney , Âşık Ruhsatı, İst., Tarihsiz, s.132

‡ Ali Püsküllüoğlu, Türk Halk Şiiri Antolojisi, Ank., 1975, s.415

§ Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, ., C.2, İst. 1993, s. 9, 62, 232, 288

** Haşim Nezih Okay, İst., Tarihsiz, s.93

Öter sesi gelir, güzel kekliğin!

Âşıkların kanı ile boyanmış,

Elinin kınası maral kekliğin!^{*}

biçiminde kendine özgü edasıyla kına olgusunu farklı bir kavramda kullanmıştır.

Sivaslı Âşık Feryadî Çağırın:

Kırmızı kınayı yakmış eline

Gümüş kemerini takmış beline

Benziyor bahçenin gonca gülüne

Gül yüzlü Emine öldürdün beni.[†]

biçiminde kınanın süs unsuru olarak kullanılmasını sergilerken

Posoflu Âşık Zülâlî bir şiirinde:

Köy kızı ayinei devrana bak,

Bu bayramda iki elin kına yak

Giy montunu gece, olmadan şafak,

Cumhuriyet Bayramı 'na hazır ol.[‡]

deyip kınaya çok özgün bir biçimde ustaca yer vermiş,

Afşinli Âşık Derdiçok da bir şiirinde:

Gördüm gözleri sürmeli,

Ağ elleri kına güzel

Kerem eyle git karşımdan

Yaktın beni gene güzel[§]

diyerek geleneksel kültürümüzde çok önemli işleve sahip kına kavramını dizelerine aktaran âşıklar kervanında yerini almıştır.

Bunların dışında Âşık Ali İzzet:

Can 'u' dilden vurgunum bu geline

Yaktı geçti kız salına salına

Kına yaktı al kanımdan eline

Günahımı affetmez m'ola bu gelin

Âşık Suzanî:

Huri melek olsun eğri bakarsa

Ak ellere al kınalar yakarsa

Bozuk talih olur başa çıkarsa

Eğlenip yanında kalmamak doğru

Feymanî:

Unutmasın beni aklında tutsun

Unutursa ayrılığı unutsun

* a., g., e., s.144

† Kadir Pürlü - Kutlu Özen, Sivas, 1996, s.88

‡ İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Posoflu Âşık Zülâlî, , Ank., 1987, s.127

§ Sıdık, Demir, Afşin'li Derdiçok,, Ank., Tarihsiz s.49

*Ağlamasın göz yaşını kurutsun
Kınalar yakınsın bugün bayramdır*

Meslekî:

*Kına yakmış eline
Şeker ezmiş diline
Mail oldum geline
Açılmış kokar kokar*

Kusuî:

*Ayağında kundurası, mesi var
Gökten inen turnalardan sesi var
Ellerinde kınaların hası var
Kanberlide bir güzele uğradım*

Âşık Muhittin:

*Kınalı keklisün avcın olurum
Seke seke izlerinden bulurum
Günü ayı derken yıl doldururum
Hayalin karşımda oturur gülüm.*

Kul Semaî:

*Nevruz'uyam girmez böyle oyuna
Her ele yakılmaz bu başka kına
Bana müşahiptir Semaî Durna
Kılavuzum yeşile Turnam isterim*

*Fadime anamdan elde kınamız
Kerbela çölünde Zeynep anamız
Onların uğruna feda canımız
Ehlibeyt uğruna soldum Reyhanî
Yarsız bayramlar olmuyor
Ellerim kına almıyor
Ağlarım yüzüm gülmüyor
Gülüşelim bayram günü*

gibi söyleyişlerle pek çok âşık geleneksel kültürümüzün en önemli unsurlarından kına kavramını çeşitli yönleriyle tele ve dile dökmüşlerdir.